

УДК 368.5

Дранус В.В., асистент (drval8@mail.ru) ©
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський

СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Досліджено об'єктивну необхідність страхування в аграрному секторі. Розглянуто потребу в розробці на загальнодержавному рівні концепції державної підтримки страхування в системі регулювання агропромислового виробництва. Проаналізовано фінансове положення сільськогосподарських товаровиробників, вимоги Законів України "Про страхування" та "Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою", необхідність інструменту страхування майна та страхування підприємницьких ризиків в діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Доведено необхідність покращення державної політики у сфері сільськогосподарського страхування та створення умов для розвитку ринку аграрного страхування.

Ключові слова. Сільське господарство, ризик, природно-кліматичні умови, сільськогосподарські товаровиробники, страхування, страховик, страхувальник, державна підтримка, фінансова політика, ринок страхування.

Постановка проблеми. Ведення будь-якої підприємницької діяльності відбувається в умовах ризику і невизначеності. Агропромислове виробництво відрізняється особливим ризиковим середовищем, тому що серед безлічі ризиків присутній один, вельми небезпечний, який максимально впливає на кінцеві результати виробничо-фінансової діяльності – природно-кліматичний ризик.

Аналіз останніх публікацій. Сільськогосподарське виробництво належить до сектора економіки з максимальним ризиком отримання збитків від виробничо-господарської діяльності, тому що кінцевий результат виробництва сільськогосподарської продукції залежить не лише від дотримання технології виробництва, а й знаходиться в залежності від впливу ризиків, які не пов'язані з процесом виробництва. Вітчизняні дослідники М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, А.С.Шолойко, В.Г. Андрійчук, В.М. Онегіна, І.Г. Кириленко, П.І. Гайдуцький, С.А.Навроцький та інші висвітлюють у своїх працях власне бачення основних положень сфери аграрного виробництва та державної політики, визначення та коригування напрямів якої має відбуватись відповідно до стану галузі. Розвиток ринку страхування як складової ринку фінансових послуг неможливий без державного регулювання та підтримки, і особливо це стосується аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щорічно сільськогосподарське виробництво зазнає колосальних збитків від стихійних лих: граду, ураганних вітрів, аномальних коливань температури, сильних дощів, весняних паводків та інших надзвичайних ситуацій. При цьому економічний збиток в результаті зазначених обставин не тільки дорівнює масштабам фінансових результатів діяльності господарств, але періодично перевищує їх. Аграрний бізнес схильний до великої кількості ризиків як природного, так і техногенного характеру – їх своєчасне і якісне страхування є однією з важливих економічних складових стабільної роботи сільськогосподарських підприємств.

Страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві забезпечує надійний страховий захист сільськогосподарському виробнику і дозволяє йому мінімізувати збиток, який пов'язаний з наявністю природно-кліматичних факторів ризику, отримати доступ до кредитних ресурсів, забезпечити стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва.

Сільське господарство - специфічна галузь економіки, тому страхування цієї галузі також є специфічним. Незважаючи на всю актуальність теми страхування сільськогосподарських ризиків і необхідності його державної підтримки, існує чимало проблем, які гальмують, а часто просто спотворюють справжній сенс цієї економічної категорії. Сільськогосподарське виробництво - одне з найбільш ризикованих напрямів господарської діяльності. Непередбачуваність природних умов та мінливість обсягів збору врожаїв, зміна заходів державної політики щодо регулювання аграрних ринків, коливання цін на сільськогосподарську продукцію є основними факторами, що впливають на зміни в доходах сільськогосподарських товаровиробників [5].

У нашій країні неодноразово змінювалися як сама концепція, так і принципи організації сільськогосподарського страхування, проте сказати, що проблеми страхування в аграрному секторі не існує, ми не можемо.

Сільськогосподарське страхування - це комбінований вид страхування, який поєднує страхування майна та страхування виробничо-господарських ризиків, що передбачає зобов'язання страховика здійснити страхову виплату у розмірі заподіяної шкоди та/або упущеної вигоди страхувальнику в результаті знищення (загибелі) або псування наступних видів майна: урожаю сільськогосподарських культур, урожаю багаторічних насаджень, посадок багаторічних насаджень в результаті впливу небезпечних для виробництва сільськогосподарської продукції природних явищ (посуха, заморозки, вимерзання, випрівання, градобій, пилові або піщані бурі, землетрус, лавина, сіль, повінь, перезволоження ґрунту тощо), а також пожежі, удару блискавки, крадіжки майна, загибелі тварин від захворювань [4].

Розглянемо ситуацію, що склалася на ринку сільськогосподарського страхування України.

Перш за все, необхідно відзначити вкрай несприятливе фінансове положення більшості сільськогосподарських товаровиробників, які постачають основну масу продукції на продовольчий ринок. Маючи заборгованість за податками, кредитами тощо, безглуздо думати про гнучку фінансову політику,

розглядати заходи, спрямовані на підвищення фінансової стійкості підприємства. Багато сільськогосподарських підприємств сьогодні набагато більше стурбовані проблемою несвочасної виплати поточної заробітної плати, ніж загальним фінансовим станом підприємства.

Не менш важливою проблемою, є відсутність стимулів у сільгоспвиробників укласти договір страхування за цілим рядом причин: відсутність альтернативної системи підтримки сільгоспвиробника на випадок неврожаю, невизначеність при отриманні компенсації сплачених страхових внесків, типові умови договору сільськогосподарського страхування не припускають багатоваріантності, страхування з державною підтримкою поширюється не на всі види продукції, незручні умови оплати, значне число спірних питань при врегулюванні страхових випадків, невисока якість страхового захисту тощо.

В Україні рівень аграрного страхування залишається невисоким (близько 5%), що типово для східноєвропейських країн, де такі системи тільки починають розвиватися [3]. Яку ж роль у страхуванні аграрних ризиків відіграє держава?

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про страхування” у редакції від 4 жовтня 2001 року із змінами і доповненнями, страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [1].

З метою стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва Законом України “Про державну підтримку сільського господарства України” від 24 червня 2004 року було визначено особливості державного регулювання ринку сільськогосподарського страхування шляхом запровадження комплексного та індексного страхування, а також створення Фонду аграрних страхових субсидій. Проте вказані норми Закону виявилися неефективними, що зумовило прийняття 9 лютого 2012 року окремого Закону України “Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою”, який набрав чинності з 1 липня 2012 року [2].

На ринку страхування сільськогосподарських товаровиробників в Україні, є три основних гравці:

- 1) сільськогосподарські товаровиробники (споживачі страхових послуг);
- 2) страхові компанії (які надають послуги);
- 3) держава.

Роль держави обумовлена тим, що вона прагне створити умови для стабільної роботи аграрного сектора і захистити виробника, однак, маючи бюджетні обмеження, держава намагається інвестувати в нього якнайменше коштів. Найбільш раціональним способом у досягненні цієї мети є підтримка страхування, що, на противагу прямим виплатам потерпілим у результаті дії

агроризиків сільгоспвиробникам, дозволяє більш раціонально використовувати бюджетні кошти [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ринок страхування сільськогосподарської галузі як об'єкта комплексного страхування має всі перспективи для повноцінного розвитку за умови професійного підходу його учасників і підтримки держави. Для того, щоб система аграрного страхування була ефективною і служила інтересам усіх її учасників, необхідно чітко встановити, законодавчо закріпити і певний час не змінювати головні правила. Ці правила потрібно визначити з урахуванням позиції всіх трьох учасників системи – уряду, страхових компаній і сільськогосподарських виробників. Саме згода між страховиками, страхувальниками і державою - головна передумова успіху системи аграрного страхування. Надання державної підтримки страхуванню аграрних ризиків не є аргументом на користь обов'язкового страхування, але є підставою для здійснення державного контролю за цим процесом.

До головних функцій держави в управлінні системою аграрного страхування належать такі функції: планування і загальна координація системи, контроль за страховою діяльністю в галузі аграрного страхування. Страхові компанії усередині країни можуть утримувати ризики аграрного виробництва лише на основі солідарної відповідальності (співстрахування). Розвиток повноцінної системи аграрного страхування не можливий без розвитку об'єднань сільськогосподарських виробників.

Враховуючи вищевикладене, рекомендується покращення професійного підходу учасників ринку сільськогосподарського страхування та покращення підтримки держави.

Література

1. Закон України "Про страхування" із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 18. – Ст. 78.
2. Закон України "Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою" // Відомості Верховної Ради України (ВВР), Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 41. – Ст. 491.
3. Загребний В. Принципи запровадження та практичний досвід мультиризикового аграрного страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/010.htm.
4. Плющиков В.Г. Страхование посевов сельскохозяйственных культур, 2011г. – Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – Москва: РУДН, 2011. – 167 с.
5. Свістунов О. Роль страхування в управлінні ризиками сільського господарства в Україні та напрями підвищення його ефективності // Економіка України. – 2006. – № 1. – С.66-71.

Аннотація

Исследована об'єктивна необхідність страхування в аграрному секторі. Розглянуті потреби в розробці на общегосударственном

уровне концепции государственной поддержки страхования в системе регулирования агропромышленного производства. Проанализированы финансовое положение сельскохозяйственных товаропроизводителей, требования Законов Украины "О страховании" и "Об особенностях страхования сельскохозяйственной продукции с государственной поддержкой", необходимость инструмента страхования имущества и страхования предпринимательских рисков в деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей. Доказана необходимость улучшения государственной политики в сфере сельскохозяйственного страхования и создание условий для развития рынка аграрного страхования.

Ключевые слова. Сельское хозяйство, риск, природно-климатические условия, сельскохозяйственные товаропроизводители, страхование, страховщик, страхователь, государственная поддержка, финансовая политика, рынок страхования.

Summary

The objective necessity of the insurance in the agricultural sector is investigated. The necessity of the development at the national level to support the concept of public security in the regulation of agricultural production is considered and also new theoretical and methodological approaches formation of tariffs on crop insurance, methods of determining the capacity of the market for crop insurance and, accordingly, the size of budgetary aid, and the requirement for the organization of state monitoring of insurance in the agricultural sector and the creation of complex insurance programs of agricultural enterprises. The financial position of agricultural producers is analyzed because they supply the bulk of the products on the food market, the causes of which are not conducive to the realization of their security, the Law of Ukraine "On Insurance" and "On peculiarities of agricultural insurance with state support" the need for a tool property insurance and insurance business risks in the activity of the agricultural producers and the activities of the insurance market. The necessity of solving the existing problems in the insurance market of agricultural producers is proved because it improves public policy in agricultural insurance and also improves conditions for the development of agricultural insurance market.

Key words: agriculture, risk, climatic conditions, agricultural producers, insurance, insurer, insured, state support, financial policy, the insurance market.

Рецензент – к.е.н., доцент Гачек Т.С.